

VASILE DRĂGUȚ: ARTA DE A TRĂI ȘI SCRIE DESPRE ARTĂ

de VLAD SPATARIU

Abstract: Vasile Drăguț is an important name in the field of arts. With an activity spread over more than three decades as an art historian and critic, as a pedagogue and director of institutions of great importance in the administration of cultural heritage, Drăguț is among those who, through his literary work, contributes even today to the preservation and academic dissemination of art. Endowed with a very special professional passion, he made use of all his activities in accomplishing his vocation of researching, recording and synthesizing information of great value, making them accessible to the general public through a series of publications in various specialized journals, small works, but also extensive synthesis works that are still part of the fundamental specialized literature, essential in training the young generation of specialists. Vasile Drăguț was a character whose activity combined several forms of the same passion, which manifested through different functions, focused on a clearly defined purpose, sometimes difficult to understand from the perspective of those who were his contemporaries. Today, looking back at a work that totals thousands and thousands of pages, photographs and video recordings dedicated to art, we can certainly speak of a life whose legacy has itself become part of the Cultural heritage.

Keywords: Art history; Vasile Drăguț; preservation of art; Cultural heritage.

La împlinirea a aproape 100 de ani de la nașterea lui Vasile Drăguț, artele pe care le-a slujit cu atâta dăruire vorbesc despre un autor care, prin fiecare articol scris și fiecare emisiune înregistrată în radio sau televiziune, a subliniat importanța acestui patrimoniu național, adesea, prea puțin prețuit. Timp de aproape 40 de ani, criticul și istoricul de artă, profesorul, rectorul și managerul unor instituții de specialitate naționale și internaționale devine vocea prin care monumentele artistice își transmit tainele înmagazinate în tăcerea lor statică. Deși larg admirate, obiectele de artă pot fi înțelese doar atunci când, cu mult efort și răbdare, te dedici lor, oferindu-le o poziție privilegiată în lista de priorități cotidiene. Exemplificarea unei adevărate relații între om și monument este viața lui Vasile Drăguț care prin neobositul său spirit, a cercetat, notat și publicat mii de file despre cele văzute în călătoriile sale de studiu.

Andrei Pleșu îl prezintă astfel: „O asemenea energie, pentru care apărarea valorilor nu poate fi decât ofensivă, realistă, concretă, e calitatea distinctivă a lui Vasile Drăguț. Tipologic, el nu ține de „casta” sacerdoților, ci de aceea a războinicilor. Robust și perspicace, de o inflexibilă hărnicie, rapid și tonic, tactician aprig și combatant obstinat, Vasile Drăguț are dotația ideală a păstrătorului de teritorii și de cetăți.”¹ Drăguț este un om al faptelor. Înzestrat cu o pasiune neobosită pentru cercetare, caută soluții pentru a evidenția în rândul cetățenilor de rând populariza către publicul larg valori fără de care istoria poporului nostru este mult mai săracă. Pornind de la sutele de consemnări realizate în călătoriile la pas prin țară, el creează un inventar al obiectelor de artă. Însotite de schițe și fotografii, aceste însemnări pun baza unor lucrări ample de sinteză. Vasile Drăguț este în egală măsură un om al cercetărilor bibliografice, cunoscând bine literatura de specialitate existentă în limbile de circulație internațională precum franceza, engleza, italiana și germana. Sub influența marilor biblioteci de la Roma și Vatican, care adăpostesc mărturiile istorice ale trecutului, pornește un proces anevoios de redactare a unor opere fundamentale. Continuând

¹ Andrei Pleșu, *Secolul 20*, nr. 4–5–6/1985, în *Manuscriptum*, Seria nouă 1/2016 ANUL XLV (177), p. 125.

activitatea înaintașilor săi, Drăguț optează pentru o privire integratoare asupra fenomenului artistic din spațiul geografic românesc apelând la un citat al lui Nicolae Iorga: „Noi am făcut unirea la 1859, dar unirea artistică și literară o făcusem încă din secolul al XVI-lea și de aceea, unirea de mai târziu a fost așa de solidă după cum unirea cu Ardealul sub forma culturală și artistică era făcută de pe vremea lui Brîncoveanu, și, de aceea, unirea definitivă este așezată pe baze atât de solide.”² Pentru Vasile Drăguț, arta este un liant puternic în societate, prin care se definește un popor. Acest spirit de unificare prin artă reprezintă și frământarea pentru găsirea unei identități naționale, a unei Români care, de-a lungul secolelor, fusese zdruncinată de tumultoase schimbări ale subjugărilor politice.

Arta de a descoperi arta

Vasile Drăguț este profund interesat de aspectele pe care omul de rând le trece cu vederea, pe care le consideră insignifiante, și își construiește adevărul pe dovezi palpabile ce au străbătut veacurile, urmând neabătut vocației sale profesionale. Pentru el, aceste mărturii ale trecutului sunt ca niște ferestre către alte epoci, fiecare cu propria sa poveste. Dotat cu o perseverență neobosită, inteligent și remarcabil de sânguinos, își dedică întreaga viață cercetării minuțioase a istoriei, considerând-o un izvor inepuizabil de informații veridice, un fundament solid pe care pot fi construite opinii științifice incontestabile, în contrast cu efemeritatea prezentului atât de saturat de ideologii fluctuante. În ochii săi, trecutul oferă siguranța pe care prezentul, tulburat de schimbările frecvente ale orientărilor politice, nu le poate oferi. După ce finalizează liceul cu succes, Vasile Drăguț urmează studiile facultății de filozofie din București, unde se întâlnește cu predarea intensă a marxismului. Disconfortul generat de dogmele stricte îl determină să abandoneze această cale, întrucât pentru el adevărul științific nu poate fi constrâns în limite ideologice.

Pentru a înțelege evoluția complexă a gândirii sale, este esențial să traversăm câteva etape semnificative din formarea sa, analizând exemple concrete care reflectă modurile în care el și-a conturat propria perspectivă asupra lumii. Un prim element important în descifrarea metodologiei de lucru a lui Drăguț îl aflăm de la Adina Nanu, colega de la liceul „Sf. Sava,” și asistenta sa la Institutul „Nicolae Grigorescu.” Aceasta relatează: „În timpul liber, Vasile Drăguț participa cu entuziasm la concursuri de orientare, toate acestea în timp ce lucra ca ghid ONT (Oficiul Național de Turism) și explora țara întreagă. Așa a descoperit farmecul tainic al bisericilor și castelelor medievale, despre care vorbea neconținut, și a început să mă interogheze asiduu și să-mi ceară bibliografia necesară pentru a-și adânci cunoștințele. M-a impresionat peste măsură atunci când mi-a arătat listele detaliate pe care le întocmea cu minuțiozitate pentru fiecare monument vizitat.”³ Grijă cu care fiecare filă era întocmită vorbește despre pasiunea cu care autorul traducea cele văzute în rânduri și schițe consemnate în caietul personal. Disciplina și felul ordonat sunt elemente care îl definesc din fragedă tinerețe. Încă din copilărie și-a conturat o rutină strictă, bazată pe rigoare și organizare, care i-a permis să abordeze orice provocare cu maximă eficiență. Sistematizarea informațiilor se întâmplă cu naturalețe și gândirea sa demonstrează o structură funcțională elevată și eficientă. Această capacitate de a ordona și clasifica datele ajută la evitarea haosului și îi permite să se concentreze pe esențial, astfel încât detaliile semnificative să își facă loc în detrimentul unor abordări superficiale. În acest mod, reușește să transforme complexitatea în claritate și să ajusteze strategiile de cercetare pentru rezultate optime.

Colegul său de clasă, Barbu Cioculescu, îl descrie pe Drăguț ca fiind un tânăr sensibil și talentat, cu abilități remarcabile în „mai multe sectoare ale artelor”. Referindu-se la versurile sale de dragoste, Cioculescu le considera „probe de sigură mână a condeiului”, evidențiind capacitatea lui Drăguț de a captura esențele emoțiilor umane prin cuvinte. A fost nevoie de o maturitate sufletească rar întâlnită la vârsta lui pentru a putea transmite cu atâta acuitate și finețe stările sufletești traversate. Ca un exemplu elocvent, versurile scrise în data de 11 iunie 1944 în comuna natală Murgași ne oferă o privire profundă asupra stării sale sufletești din acea perioadă, reflectând dorințele și frământările tânărului poet. În acele

² Nicolae Iorga, *Arta românească*, București, 1982, p. 6.

³ Adina Nanu, *Vrem libertatea presei!*, în *Manuscriptum*, Seria nouă 1/2016 ANUL XLV (177), p. 12.

timpuri marcate de incertitudini și zbucium istoric, Drăguț găsea în scris un refugiu, dar și un mijloc de explorare interioară. Prin aceste versuri, se poate simți nu doar melancolia și dorul de dragoste, ci și o subtilă contemplare a contextului istoric în care trăia, adăugând astfel o dimensiune suplimentară textului său liric, care trece dincolo de simple confesiuni intime și devine un document emoționant al vremurilor tumultuoase.

Foto: 1. Vasile Drăguț „În curtea colegiului” 10/1943 (Apărută în Manuscriptum, Seria nouă 1/2016 © Ruxandra Mihăilă – Arhiva personală)

Închinare

Din stelele de Mai ți-am împletit cunună de aur raze;

Iubirea pe veci să-ți rămână 'n topaze.

Din stelele mici făcutu-ți-am salbă cu mii de sclipiri,

Să-ți lumineze fața ta albă cu fericiri.

Din doi luceferi mari ți-am făcut cercei de lumină,

Să fii strălucitoare ca ei: divină.

Lucire din luceferi ți-am așezat pe sân,

Să-i lumineze albul imaculat păgân.

Din car am mai desprins o stea cu raze de sânge,

Și vreau – dar câte n-aș vrea – dar taina se frânge.⁴

⁴ Vasile Drăguț, *Versuri*, p. 17.

Această latură poetică, mai puțin cunoscută este evidențiată în mai multe texte redactate pe tot parcursul vieții. Ele sunt profunde exprimări ale unui spirit îngrijorat pentru prezent și viitor, care este în permanentă căutare de răspunsuri. Rare sunt exemplele cu tentă veselă:

Zăpăceli!
Pe potecă, iute-n sus,
toate oile s-au dus;
dar ciobanul nu mi-a spus
că, la mijloc de vîlcea,
a găsit o floricea
c-o cichie lîngă ea,
un ișlic și-o narghilea.
El, nătîng, n-a înțeles
dacă-i floare de cules
sau de e, cumva, uitată
de vreo minte cucuiată,
de vreo minte din divan
cu cipici și gugiuman,
de vreo minte cu dichis
dar prostită de plictis.
Pe nătîng eu nici că-l plîng,
geaba vorbele se strîng
ca să-l spele de păcat
pentru floarea ce-a uitat,
cu cichia lîngă ea
și un fum de narghilea.
Nu vreau vorbe din divan,
nici prostie de cioban,
nici cîntare din coran,
zaiafet și bairam,
Ducă-mi-se pe pustii,
dac-ar fi or de n-ar fi,
zăpăcit prin pădăii.”⁵

Dincolo de această latură poetică, arta de a trăi și scrie despre artă se reflectă în viața lui Drăguț și în ipostazele unui iubitor de muzica, teatru și operetă. Întâmpinăm un tânăr care are calitatea de a fi un veritabil cunoscător al operelor italiene, atât de pasionat încât le și traduce cu meticulozitate și cu o pasiune febrilă ce arde constant în inima sa. Într-o cameră plină de cărți vechi și manuscrise îngălbenite, el se apleacă vreme îndelungată asupra unui titlu preferat, ce îl intrigă și îl cucerește, în mod special: „Mandragola de Nicolo Machiavelli – comedie în cinci acte.” O bijuterie literară ce dezvăluie un scenariu plin de subtilități și întorsături ironice, desfășurându-se în vibranta și temperamentală Florență, un oraș plin de viață, intrigă politice și artă renascentistă. Din nota traducătorului aflăm că: „*Machiavelli a scris această comedie pentru publicul timpului său, folosind tipuri contemporane epocii. Putem plasa cu aproximație această epocă imediat după prăbușirea teocrației lui Savonarola – de la 1498 și mai departe*”. Fascinația pentru operă, acea formă complexă de artă ce combină muzica cu elemente teatrale și vizuale captivante aducând la viață scene dramatice prin reprezentarea scenică a soliștilor, corului și orchestrei în sinergie perfectă, îl determină pe Drăguț să exploreze riguros cadrul acțiunii atât în sens

⁵ Idem, *Zăpăceli, Toplița, Mînăstirea Sf. Ilie*, 8 sept. 1985, p. 23.

geografic cât și istoric. El absoarbe fiecare detaliu cu inima plină de curiozitate pentru artă, călătorind în gând prin străzile pavate ale Florenței, trăind în umbra marilor maeștri renascentiști și lăsându-se încântat de zbuciumul și strălucirea acelei epoci.

Consemnările din jurnalul personal din timpul armatei evidențiază cu meticulozitate o secvență din dedicarea artistică a lui Drăguț în care îl regăsim în postura de regizor și decorator:

Vineri 9 Decembrie 1949

Am fost selectat pentru teatru de Lt. Ionescu Nicolae.

Duminică 11 Decembrie

Repetiția la Lt. Ionescu acasă. Se va juca Cumpăna de Lucia Demetrius. Cu ocazia asta l-am cunoscut pe Gabriel Dănciulescu.

Joi 21 Decembrie

Azi s-a dat în sala „Leul de aur” serbarea al cărei regizor și decorator am fost.

Duminică 25 Decembrie

Am primit Crăciunul ca planton schimbul II.

Luni 26 Decembrie

După ce am avut plăcerea deosebită de a primi cinci scrisori de acasă, am plecat înoraș. Astăzi vom da o nouă reprezentație cu același program. Piesa a avut un ușor fiasco în actul I din cauza Dnei Chirilă, care n-a intrat în scenă.⁶

Drăguț este în egală măsură un colecționar al obiectelor și fotografiilor valoroase. Despre călătoriile sale în străinătate ne vorbesc pliante, hărți, broșuri și cărțile poștale care se află în arhiva sa. Atent sortate, ele ilustrează un fir roșu al cercetărilor „din Tassili până în Americi” cum consemna acad. Răzvan Theodorescu. Pasionat de fotografie, mereu cu aparatul în mână, caută să immortalizeze detaliile unor opere de artă, constituind astfel o colecție de valoare.

Magda Cârneci afirma: „Îmi amintesc în final că domnul Drăguț îmi vorbea despre miile sale de diapozitive cu monumente de artă medievală, făcute în timpul călătoriilor sale prin țările balcanice și orientale. Diapozitive de calitate, de care era mândru și care constituiau în opinia lui un adevărat tezaur.”⁷ Aceste diapozitive sunt obiectul de „marcă” al lui Drăguț care călătorește adesea la pas pentru a se întâlni în mod personal cu monumentele de artă.

Despre relația student – profesor și despre importanța colecției de diapozitive pentru profesorul Drăguț ne vorbește Marina Sabados atunci când amintește: „Cu această ocazie ne-a împărtășit rezultatele noilor sale călătorii de documentare în Grecia și, în general, în Balcani. La distanță în timp de peste zece ani, relația profesor-student se modificase, în sensul unei apropieri cvazsicologiale. Un indiciu al acestei noi stări de fapt l-a reprezentat episodul în care, întrebat fiind asupra datării unor picturi din Grecia, prezentate în diapozitive, profesorul Drăguț a răspuns simplu: „Nu știu, n-am avut timp să le studiez”, iar prestanța sa profesională nu a fost cu nimic știrbită, dimpotrivă, prin dimensiunea sincerității, a căpătat o aură umană.”⁸ Onestitatea de care dă dovadă Drăguț evidențiază încă odată valoarea cercetărilor sale care sunt rezultatul unor investigații aprofundate. Sinceritatea în relația cu studenții merită subliniată, reprezentând un exemplu de corectă abordare a relației între funcția de profesor și exercitarea ei de la înălțimea catedrei și cunoașterea detaliată a materiei.

⁶ Idem, *Clipe de jurnal*, p. 36.

⁷ Magda Cârneci, *Omul acesta nu a fost perfect*, p.138.

⁸ Marina Sabados, *Amintirile unui discipol*, p. 273.

*Foto: 2. Fotografie realizată de Vasile Drăguț, Biserica de lemn din Troița (jud. Mureș).
Publicată în Manuscriptum Seria nouă 1/2016 ANUL XLV (177), (© colecție Ruxandra Mihăilă).*

Ne dăm seama că în colecția de diapozitive se aflau un număr foarte mare de monumente și obiecte de artă dintre care doar o parte trecuseră prin etapa de cercetare aprofundată. Astfel, pentru a se pronunța asupra unui obiect, Drăguț parcurgea toate etapele unei abordări științifice dintre care se evidențiază în mod deosebit documentarea cu ajutorul izvoarelor bibliografice.

Despre metoda de predare în care diapozitivele înlocuiau deplasările din teren, relatează și fostul discipol prof. dr. Adrian Silvan Ionescu: „Metoda sa de predare era prolixă, vorbea destul de repede, nu repeta toponimele cu dificultate, proiecta multe diapozitive pe care se aștepta a le reține și comenta.”⁹ Dincolo de fascinația pentru artă, materia în sine era una dificilă. Exigența în detalii, o calitate sau poate defect, provenind din cele mai profunde colțuri ale structurii umane, făcea ca informația, pe cât de interesantă, să fie și copleșitoare. În ciuda acestor realități Drăguț a inspirat un număr semnificativi de discipoli care i-au urmat exemplul continuând opera sa de cercetare.

Vasile Drăguț, autorul

Apropiind-ne de opera științifică, merită să dezvăluim o latură mai puțin cunoscută a lui Drăguț, nedezvăluită discipolilor și specialiștilor în domeniu. Printre consemnările personale găsim informații de o sinceritate convingătoare, câteodată, pe cât de serioase în subiect, pe atât de nostime: „La muzeul orașului n-am găsit nimic deosebit în afară de reaua voință a directorului și unele table explicative întocmite anapoda. Din orânduirea feudală atrag atenția niște cahle probabil de proveniență săsească – e știut că la Sighișoara era un atelier de ceramică monumentală care lucra pentru Moldova. De asemenea

⁹ Adrian-Silvan Ionescu, *Joli*, p. 229.

mi s-au părut interesante niște detalii arhitectonice din piatră de o mărime neobișnuită și care atestază măreția curții domnești a lui Ștefan cel Mare.”¹⁰

Chiar dacă își exprimă nemulțumirea față de director și organizarea muzeului, se orientează spre conținutul de specialitate: obiectele de artă și arhitectură. Drăguț este un perfecționist care în domeniul său de specialitate pretinde o evoluție către bine a lucrurilor care, aflate într-o oarecare rutină, nu țin pasul cu posibilitățile timpului. Asemenea inovațiilor tehnologice ale timpului nostru, aparatele foto și camerele video câștigau tot mai mult teren în rândul populației urbane. Utilitatea lor pentru domeniul artelor este în primul rând potențialul de conservare a unor detalii estetice și posibilitatea arhivării lor într-o formă compactă. Din aceste noi posibilități, costisitoare la acea vreme, se generează un nou gen de lucrări de specialitate care includ fotografiile obiectelor vizitate împreună cu un text descriptiv în care sunt enunțate, pe lângă datele specifice monumentului și date despre autor, contextul semantic, istoric, politic, și lista poate continua.

Prof. univ. dr. Corina Popa, pe atunci asistenta lui Drăguț, ne oferă detalii despre modul în care fotografiile erau relaționate cu cercetarea: „Practic, era o reasezare a fenomenului artei gotice din Transilvania în contextul central-european, de către o persoană care văzuse zeci și zeci de monumente, făcuse o imensitate – la vremea respectivă – de diapozitive și fotografii care îi favorizau o cu totul altă viziune asupra fenomenului. Era de fapt o linie de cercetare, care nu numai că se continuă astăzi, dar a fost și este confirmată de cercetările și restaurările care, în marea lor majoritate, au început înainte de '77, când s-a desființat Direcția Monumentelor, și cele care se fac astăzi în Transilvania.”¹¹ Cu aceeași ocazie ne spune că Joli¹² a fost unul dintre oamenii care a avut un impact important asupra studiilor de istoria artei din România și Europa Centrală prin cercetarea amănunțită a monumentelor istorice și prin restaurarea și conservarea acestora. Abilitățile profesionale ale lui Joli, așa cum îi plăcea să îi spună, au demonstrat o abordare sistematică și coerentă a cercetării istoriei artei. El a stabilit legături între mai multe astfel de puzzle-uri, a fost atent la detalii și a avut o înțelegere aprofundată a subiectelor sale de interes. Doamna Popa subliniază rolul activ în restaurarea un număr mare de monumente istorice din România, punând întotdeauna accentul pe importanța păstrării și conservării acestora. Unul dintre exemplele date în interviu este cel referitor la restaurarea bisericii din localitatea hunedoreană Hurezi. Drăguț a fost investit cu căutarea unor soluții pentru protejarea și conservarea stilului arhitectural al bisericii. El a studiat, de asemenea, arta gotică din zona Hațegului din Transilvania, dar și din Polonia, Ungaria și Cehia oferind posibilitatea de fi comparate. Dorința sa, de a face o reevaluare a stilului gotic transilvănean în contextul european contemporan este continuată și astăzi de cercetări susținute în această direcție.

Drăguț se bucura de încrederea profundă a colegilor săi, care admirau angajamentul său și disponibilitatea de a munci din greu pentru succesul unui proiect. Cu toate acestea este descris ca o personalitate definită de modestie, dar impunătoare, capabilă să-și impună ideile. Printre primele publicații ale lui Drăguț se numără *Ghiberti 1378–1455* (București 1959), *Stilurile Greciei antice* (București, 1962), *Sighișoara- Oraș muzeu* (București, 1966) și *Cetatea Sighișoara* (București, 1968). Un bun exemplu pentru a exemplifica maniera de lucru este albumul despre orașul Sighișoara, comentat de Drăguț, a apărut în anul 1966 la Editura Meridiane care constituie o generoasă contribuție la literatura de popularizare a artei, care azi ar fi încadrată ca lectură pentru cei interesați de turismul cultural. Această lucrare captivantă nu este doar o simplă prezentare a unui oraș medieval, ci o călătorie vizuală și emoțională prin istoria și frumusețea sa atemporală. Cu un număr de doar 86 de pagini, lucrarea prezentată este mai mult decât o simplă broșură turistică. Este o manifestare a pasiunii autorului pentru călătorii. Aceasta se reflectă nu doar prin colecțiile foto comentate, ci și prin felul în care Drăguț reușește să capteze esența și spiritul comunităților culturale din țara noastră. Fiecare fotografie devine astfel o fereastră către sufletul orașului și al oamenilor săi.

Observăm încă de la debut un stil literar cu totul diferit de cel cu care ne-a obișnuit Vasile Drăguț în lucrările sale dedicate artelor plastice și istoriei. Pe parcursul albumului, autorul adoptă un ton poetic și evocator, care îmbină armonios aspectele descriptiv-narative cu cele analitice, într-o manieră accesibilă unui public mai larg. Lucrarea începe poetic, scoțând în evidență splendoarea peisajului geografic și conturând spațiul orașului Sighișoara într-un mod sugestiv. Astfel, Drăguț ne poartă într-o povestire lirică menită să captiveze și să educe un public poate mai puțin familiarizat cu însemnătatea culturală a acestei perle

¹⁰ Vasile Drăguț, *op. cit.*, p. 50.

¹¹ Corina Popa, *Modul în care se apropia de ceea ce înseamnă Istoria Artei*, p. 63.

¹² Porecla lui Drăguț.

transilvănene. El vorbește despre frumusețea unei țări pe care necunoscătorul o descoperă greu, dar o înțelege profund dacă îi este dezvăluită. Drăguț redefinește orașul ca tezaur artistic. Posibilitățile sale de exprimare, dintre care remarcăm adaptabilitatea la orice gen de public, sunt definitorii pentru procesul de culturalizare a societății rurale și urbane din România.

„Pe oriunde ar călători cineva către valea de mijloc a Tîrnavei Mari – rîu cu ape tulburi dar blajine care se desfășoară între maluri cu răchiți și margarete – drumurile sînt pline de o neașteptată, încântătoare frumusețe. Priveliști largi cu unduirii molcome, orizonturi albastre zdrențuite de crestele munților, pajiști surîzătoare, vara, ori albe întinderi neprihănite, iarna - toate se succed asemenea unor pagini ilustrate dintr-un vast album răsfoit cu generozitate în fața fiecărui trecător. Sate pitorești apar străjuite de zidurile înalte și tăcute ale bisericilor fortificate, în timp ce pe înălțimi dormitează, îngrădite cu cer și învăluite de amintiri, vechi cetăți țărănești. Din loc în loc – și tot mai des în ultimii ani – se ivesc coșurile de uzină care, asemenea unor uriașe semne de exclamație, accentuează marile prefaceri înnoitoare din țara noastră.”¹³ Drăguț descrie frumusețea și importanța istorică a orașului Sighișoara, cu ziduri și turnuri impresionante și o istorie bogată cu influențe autohtone și străine, cum ar fi cele aduse de daco-romani, sașii, slavi și maghiari. „Sub lumina blândă a dimineților sau în misterul înserării, Sighișoara își descoperă poveștile încălcite, fiecare piatră din zidurile sale vechi murmurând legende de vremuri de mult apuse.”¹⁴

Parte din descriere este dedicată unei retrospective istorice, sintetizate, care face comparație cu prezentul. El prezintă de asemenea o imagine mai largă a zonei, în care elementele culturii și tradiției sunt definitorii. Interesante sunt de asemenea și problemele de importanță strategică și economică prin care, asemeni altor puncte de interes pe o hartă istorică, au luat naștere sinteze culturale interetnice prin intermediul conviețuirii și participării la viața economică. Drăguț vorbește despre întâlnirea civilizațiilor și despre valoarea acestor schimburi de cunoștințe. El consideră că fiecare piatră și fiecare stradă păstrează memoria timpului trecut, iar prin aceasta devine sursă primară de informație. El definește turnul cu ceas ca fiind cel mai remarcabil simbol al orașului, punându-l în atenția vizitatorilor. Fiind un element important în panorama medievală, Drăguț îl descrie funcțional, evidențiind rolul strategic de apărare și supraveghere, și mai mult, arătând că turnul era centrul administrativ al cetății. În egală măsură, cititorul se întâlnește cu detalii despre ceasul din turn și despre figurinele colorate, astfel încât curiozitatea pentru o explorare personală este trezită.

Continuând, el vorbește despre arhitectura orașului, iar apoi despre muzeul realizat în cadrul etajelor superioare a Turnului cu Ceas. Despre valoarea muzeului ne vorbește prezentând informații despre exponate. Astfel vizitatorul poate admira artefacte antice, documente și hărți vechi, se poate documenta asupra evoluției locului identificând detalii ale obiectelor de artizanat care includ și costume tradiționale. Drăguț subliniază aceste lucruri pentru că, în opinia sa, atât călătorul care vizitează orașul în scop turistic cât și localnicul au multe de câștigat din întâlnirea cu istoria palpabilă păstrată de obiectele de artă. Rolul principal se evidențiază este cel educativ. Tocmai pentru că a înțeles bine evenimentele care s-au petrecut anterior timpului său, Drăguț, contribuie la o fundamentarea identității colective naționale, prin educarea populației. În muzeu se găsesc, pe lângă obiectele de epocă, fotografii și diorame prin care viața oamenilor din Sighișoara în decurs de mai multe secole devine palpabilă. Drăguț subliniază importanța meșteșugurilor tradiționale care în timp și-au pus amprenta pe operele de artă din zonă. Secvențele în timp se succed în forma expoziției prin conținutul vitrinelor care fie găzduiesc unelte din epoca de piatră, forme primare de scriere, vase ceramice și artefacte medievale și moderne. Se pune accentul pe specificul local în contextul național și internațional. Din elementele prezentate, mărturii reale pentru observator, vizitatorul neavizat poate dobândi o impresie care ulterior să fie șlefuită de contribuțiile științifice ale oamenilor de specialitate astfel încât înțelegerea prezentului să fie solid ancorată în cunoașterea trecutului. Nelipsite din prezentarea orașului Sighișoara sunt și monumentele de arhitectură religioasă împreună cu obiectele de artă care le decorează. Pasionat de aspectele religioase, Drăguț încearcă să creeze un tablou complet al traiului din zona urbană și rurală din jurul Sighișoarei astfel încât să poată fi realizat un ghid care permite comparația cu alte zone.

¹³ Vasile Drăguț, *Sighișoara – Oraș muzeu*, București, 1966, pag. 5.

¹⁴ *Ibidem*.

„Vă spun că, dacă vor tăcea ei, pietrele vor striga.”¹⁵

Asemenea textului din Luca, pentru Drăguț monumentul – piatra – este punctul de pornire a procesului de cercetare sigur și consecvent. Evoluția tehnologică a ultimilor decenii vine să confirme intuiția că materialul în sine înmagazinează informații despre timp și spațiu. Astfel putem explica interesul său pentru arta bizantină, pentru clasicismul greco-roman, tradiții artistice cu puternic impact asupra formelor de artă care ajung și pe teritoriul românesc. Mai mult de atât, prin aceste încercări Drăguț caută originea actului artistic, fapt pentru care încearcă să pătrundă în straturile cele mai vechi ale existenței umane. Reușita remarcabilă este cunoașterea care îi oferă lui Drăguț posibilitatea de a deveni vocea „pietrelor”. Atentele sale observații consemnate, care au format de-a lungul anilor arhive personale importante, se adresează, prin operele de sinteză, publicului larg care pentru prima oară înțelege valoarea moștenirii artistice.

Lipsa materialului scris nu conduce neaparat la lipsa cunoașterii, căci însuși operele de artă vorbesc: „O mai veche deprindere a cercetării istorice conferă documentelor și izvoarelor scrise în general o importanță exagerată, câteodată de-a dreptul exclusivă. Decurge de aici o gravă diminuare a posibilităților de cunoaștere a trecutului istoric, imaginea oferită de mărturiile hrisoavelor ajunse până la noi fiind prea săracă în raport cu realitatea.”¹⁶ Este adevărat că bibliografia existentă este un punct de pornire pentru cunoașterea istoriei, dar de egală importanță sunt și operele artistice păstrate, al căror studiu poate contribui la formarea unor cunoașteri mai clare a domeniului. Prin analiza picturilor, sculpturilor, arhitecturilor și altor forme de artă, se poate dezvălui mult din spiritul și cotidianul vremurilor trecute, oferind o viziune complexă asupra faptelor istorice. Această abordare integrativă permite istoricilor și cercetătorilor să umple golurile lăsate de lipsa documentelor scrise și să reconstituie o imagine mai completă și nuanțată a trecutului.

Drăguț menționează adesea că arta nu reflectă doar epoca în care a fost creată, ci influențează și modul în care epocă este percepută de generațiile viitoare. Operele de artă sunt adesea portavocea culturilor și tradițiilor specifice unor perioade istorice și oferă indicii valoroase despre mentalitățile și valorile dominante ale timpului respectiv. Analizarea lor nu doar că îmbunătățește înțelegerea academică, dar facilitează și o conexiune mai profundă cu moștenirea culturală a unei anumite epoci. Rolul artei în comunicarea evenimentelor istorice majore se definește întocmai prin frescele, mozaicurile sau ilustrațiile manuscriselor vechi care adesea surprind evenimente care nu sunt detaliate în documentele scrise rămase. Astfel, acestea devin surse primare valoroase pentru interpretarea și înțelegerea detaliilor unor momente cruciale din istorie. În plus, interpretarea simbolurilor și a iconografiei folosite în aceste opere pot dezvălui perspective și narative care altfel ar rămâne necunoscute. Studiul operelor de artă ca surse istorice aduce un aport semnificativ la completarea cunoașterii istorice, oferind o viziune amplă și detaliată asupra trecutului. Este esențial ca istoricii să îmbine analiza documentelor scrise cu cea a artefactelor vizuale pentru a obține o înțelegere cât mai fidelă și holistică a evenimentelor și condițiilor istorice.

Una din cele mai importante opere de autor ale lui Vasile Drăguț este *Arta Românească Vol. I*. Pornind de la Preistorie, prezintă evoluția artei pe teritoriul românesc în ansamblu, dezvăluind perioada Antichității, a Evului Mediu, a Renașterii până la perioada Barocului. În lucrarea sa, Drăguț nu doar că explorează incursiuni și relații profunde cu domenii precum literatura, muzica și etnografia, dar își propune și să creeze o sinteză unitară a acestor arte cu artele plastice. Această abordare interdisciplinară nu este doar complementară, ci esențială pentru o înțelegere în profunzime a patrimoniului cultural. O importanță deosebită o atribuie Drăguț și descoperirilor recente din domeniul arheologiei, considerând că acestea oferă o cheie de boltă în deslușirea evoluției artistice a trecutului nostru. Arheologii, prin munca lor minuțioasă de a aduce la lumină artefacte și vestigii, contribuie la reconstituirea firului epic al istoriei, esențial pentru înțelegerea contextului în care au evoluat artele. Descoperirile arheologice se împletesc armonios cu progresele din domeniul artistic, corelarea acestora fiind vitală pentru crearea unui tablou comprehensiv și extins al culturii. Drăguț accentuează ideea că: „Astfel, perioada invaziilor barbare a fost considerată în primul rând prin continuitatea formelor de viață autohtonă, cu îndeletnicirile artistice specifice legate de arhitectură, de producția obiectelor ceramice sau de podoabe. De asemenea, o particulară atenție a fost acordată, pentru acest răstimp, relațiilor artistice cu imperiul Bizantin, relații care au asigurat un proces de neîntreruptă continuitate, pe suportul ireversibilului proces de romanizare, contribuind la integrarea firească

¹⁵ Evanghelia după Luca, 19: 40, trad. Cornilescu, București, 2021.

¹⁶ Vasile Drăguț, *Continuitatea Spiritului Creator*, Ziarul Scânteia, 28.03.1978.

a unor elemente de artă aulică”¹⁷. Se observă tot mai clar că, în modul său de gândire, Drăguț suprapune patru straturi de informație esențiale pentru o analiză profundă: primul strat este evident dedicat artelor care constituie obiectul central al studiului său, al doilea privește cadrul istoric, al treilea se referă la fundamentele filosofice, iar al patrulea oferă detalii despre contextul politic și religios.

Din această sinteză integrată, ramificațiile spre alte domenii ale științelor sunt inevitabile, având menirea de a completa și îmbogăți cunoștințele care nu erau accesibile cercetătorilor din trecut. Astfel, lucrarea lui Drăguț devine o veritabilă frescă a cunoașterii multidisciplinare, menită să deschidă noi orizonturi pentru viitorii cercetători. Drăguț nu neglijează influențele externe care au avut de asemenea un impact semnificativ asupra artei românești. Analizează cu atenție interacțiunile și schimburile culturale cu vecinii geografici, precum și cu alte popoare mai îndepărtate, subliniind importanța acestor legături în dezvoltarea unui stil artistic unic și complex. El evidențiază rolul crucial al perioadelor istorice de tranziție, cum ar fi trecerea de la stăpânirea otomană la formarea statelor moderne românești, și modul în care aceste schimbări au fost reflectate în opera artiștilor vremii. El pune în discuție și aspectele sociale și economice care au influențat producția artistică, atrăgând atenția concret asupra factorilor economici, precum piețele de artă, dar și asupra aspectelor sociale, cum ar fi rolul ideologiilor și al politicii în configurarea peisajului artistic. Prin această analiză complexă, Drăguț oferă cititorilor nu doar o înțelegere a evoluției artistice, ci și a contextului mai larg în care aceasta a avut loc.

Un profesor Drăguț

„Profesorul Vasile Drăguț este unul din marii constructori culturali ai unei jumătăți de secol românesc, a construit echipe de cercetări interdisciplinare, arheologi, restauratori, istorici, istorici de artă, etnografi, arhitecți, a coagulat energii pentru modernizarea acestei instituții (Direcția Patrimoniului Cultural Național), ceea ce a însemnat 500 de oameni creați ca specialiști pentru Oficiile de Patrimoniu, în laboratoarele zonale din anii 1974–’75 și ’76. Pentru prima dată în istoria culturală a României secolului XX, guvernării au acordat acest bonus.”¹⁸ ne spune Ioan Opriș. Caracterizat de seriozitate și profesionalism, un pedagog cu excelențe calități manageriale, Drăguț vede catedra ca locul de început a unei formări care trebuie să producă rezultate. Exigențele sale îi aduc în dreptul studenților atât admirație cât și repulsie, manifestată mai ales față de materia greu de însușit și pretențioasă prin detalii. Vasile Drăguț era un bun organizator iar acest lucru se observa în modul în care erau concepute conferințele și simpozioanele sale. Într-o perioadă mai puțin facilă schimbului de experiențe transfrontalier, el reușește să întrunească la întâlniri pe diferite subiecte de artă, profesioniști atât din țară cât și din străinătate. „Îmi aduc aminte de atmosfera din Institutul din Ienăchiță Văcărescu, atmosferă în care un profesor de istoria artei avea planuri și proiecte. Cu acuratețe și cunoaștere de care arhitecții și inginerii erau de-a dreptul surprinși.”¹⁹ Profesorul respectat dincolo de sfera de specialitate este un liant mai ales pentru cei care au înțeles că lupta pentru valori ale patrimoniului pretinde o implicare consistentă. În acest sens, el împreună cu unii dintre colegii săi au ridicat standardul posibilităților chiar în vremuri în care acest lucru presupunea pierderea poziției sociale, iar în unele cazuri chiar pierderea vieții.

Foto: 3. Drăguț alături de colegi și studenți
(sursă necunoscută).

¹⁷ idem, *Arta românească*, București, 1982, p. 6.

¹⁸ Ioan Opriș, 1977 – Anul cel mai greu pentru patrimoniu, în *Manuscriptum*, Seria nouă 1/2016 ANUL XLV (177), p. 115.

¹⁹ *Ibidem*.

Drăguț și Securitatea

Una din întrebările care se ridică frecvent în legătura cu unele personalități de succes din perioada de dinainte de 1989 se referă la relația cu sistemul politic. În acest sens, și în dreptul lui Drăguț apar suspiciuni că funcțiile deținute ar fi fost recompense pentru o activitate în folosul sistemului, primite de la înalți demnitari. În acest sens, abordarea tematicii Drăguț și Securitatea, forța cea mai eficientă a sistemului de a interacționa cu cetățenii, este imperios necesară. Amintind doar în trecere câteva dintre funcțiile importante deținute, Rector al Institutului de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu” din București (1976–1984), Director al Institutului de Istoria Artei „George Oprescu” din București (1976–1987), Redactor-șef al revistelor „Arta”, „Revue roumaine d’Histoire de l’art”, „Studii și cercetări de istoria artei” (din 1977), Vicepreședinte al Consiliului Național Român pentru Muzee (în 1968), Președinte al Comitetului Național Român al ICOMOS, Director al Direcției Monumentelor Istorice (1971–1976), Director al Direcției Patrimoniului Cultural Național (1968–1975) și Președinte al adunării generale a Centrului Internațional pentru Cercetarea, Conservarea și Restaurarea Bunurilor Culturale, cu sediul la Roma (ICCROM), observăm o cumulare de putere instituționalizată sub numele lui Drăguț. Este evident că atât în rândul contemporanilor săi, cât și în recepția ulterioară, au existat voci care din diferite motive au enunțat suspiciuni privind unele legături consistente ale lui Drăguț cu conducerea politică. Revelatoare în acest sens sunt cele aproape 2000 de file din dosarele aflate în arhivele Securității. În următoarele rânduri vom încerca să parcurgem împreună etapele unei vieți a cărui succes pare fie desprins dintr-un ansamblu de întâmplări fericite, fie mișcat de o forță ascunsă care a ghidat mersul evenimentelor. Întrebarea al cărei răspuns dorim să aflăm privește realitatea unei colaborări a lui Drăguț cu poliția politică și modul de a conviețui și face performanțe în acele vremuri. Trebuie precizat încă de la început că arhiva Securității conține pentru Vasile Drăguț file extrem de bine documentate, care permit o abordare științifică și lipsită de orice fel de apropiere părtinitoare. Datorită numărului mare de informații nu este posibilă redarea integrală a documentelor, ci doar creionarea unui fir roșu esențial.

În dosarul personal al lui Vasile Drăguț, cu numele conspirativ Robert, întocmit în data de 11 august 1951, purtând numărul 36 433, se regăsesc primele documente care vorbesc despre recrutarea sus-numitului. Documentul 342 din 16 iulie 1951, în formă de referat, are ca obiect propunerea de recrutare a lui Drăguț Vasile din București. În document este precizat că Vasile Drăguț este născut în Craiova, ca fost ortodox, recent convertit la catolicism, și că este necăsătorit. Se spune despre acesta că, în urma absolvirii Școlii de Ofițeri de Rezervă, a obținut gradul de sublocotenent, iar la 10 iulie 1951 a fost deconcentrat. Se arată și că, înainte de armată, a lucrat la C.F.R. ca referent tehnic, unde, după absolvirea serviciului militar, dorește să se întoarcă. Datele despre Vasile Drăguț conțin și o caracterizare în care este prezentat ca fiind de statură mijlocie, cu părul castaniu dat peste cap și cu o față lunguiață. De asemenea, se precizează că este inteligent și puțin șiret. Situația financiară este una sărăcăcioasă, căci nici el, nici părinții săi nu au surse de venit adecvate. Din document reiese și motivul principal pentru recrutarea lui Drăguț Vasile ca informator, arătându-se că acesta întreține legături cu profesorul Papu Edgar, domiciliat pe strada Polonă, numărul 62, pe care-l vizitează adesea acasă. Tot în acest context apare și numele preotului Vladimir Ghika, care este parohul Capelei Saint Vincent de Paul. Motivul pentru care este supravegheat Papu Edgar este definit astfel: Papu Edgar a fost, în timpul preotului francez Jan Emile, funcționar al legației Franței și paroh al Capelei Cristian Tell (pe atunci, plecat din țară). La acea vreme, Papu activa în cadrul Bisericii Vincent de Paul, împreună cu Radu Hancu, recent convertit la catolicism, și alții. Se amintește aici faptul că Drăguț Vasile este cunoscut ca, în octombrie 1945, fiind elev în clasa a VIII-a la Colegiul Sfântul Sava, să fi fost dus la Securitate împreună cu alți doi colegi pentru că a confecționat și lipit pe străzile capitalei afișe cu caracter subversiv care conțineau afirmații ca „Jos regimul și teroarea” și „Vrem libertatea presei” etc. În concluziile aceluiași referat, se spune că Vasile Drăguț este dușmănos, are o stare materială proastă, dar are legături cu Papu Edgar și preotul Vladimir Ghika, de aceea sublocotenentul de securitate Sălișteanu propune să fie recrutat ca informator în mediul grupului Papu Edgar împreună cu Radu și alții. La scurt timp, în data de 13 august 1951, se prezintă raportul despre felul în care a decurs recrutarea informatorului cu numele sub acoperire Robert. Pentru a înțelege modul în care s-a ajuns la recrutare, este important să revenim asupra raportului și să consemnăm câteva din detaliile prezentate: în data de 11 august 1951, sublocotenentul Mircea A. și Ioan S., deplasându-se pe strada Principatele Unite 25, la adresa locuinței lui Vasile Drăguț, sub pretextul aranjării situației locuinței la oficiul de închiriere, îl cheamă pe acesta la oficiu. Pe drum, la numai

câteva sute de metri de casa unde locuia, i se spune că vor merge la circa 21 Miliție pentru a clarifica câteva chestiuni legate de situația lui militară. Fără a se opune, acesta vine la Miliție, unde este întrebat despre activitatea de când era în liceu. Iar aici raportul precizează: văzând că este cunoscută activitatea sa subversivă din 1945, când a fost prins pe stradă lipind afișe cu caracter dușmănos, și revenindu-se asupra lor, Robert s-a intimidat și a recunoscut. Ulterior, tânărul Vasile Drăguț, în vârstă de numai 23 de ani, este întrebat despre prieteni și cunoscuți atât din trecut, cât și din prezent. În lista prezentată de Drăguț apare numele Papu Edgar, pe care spune că l-a vizitat în cursul lunii aprilie și mai, după ce a venit din armată, menționând că colegii săi din liceu l-ar fi târât în aventura din 1945. Ulterior, i se cere o autobiografie și i se solicită să ajute organele de stat pentru a aduce la cunoștință acestora anumite manifestări ostile din mediul unde va lucra, lucru cu care Drăguț este de acord. După acordul acestuia, i s-a luat declarație despre Papu Edgar, care conține felul în care s-au cunoscut și ce discuții au purtat. Tot din data de 11 august 1951, avem angajamentul semnat de Vasile Drăguț, în care spune că va păstra secret cele discutate la circa 21 Miliție și unde declară că nu va ezita să aducă la cunoștință și să spună totul despre ceea ce „mi se va cere și voi auzi” în diferite împrejurări, conștientizând că dacă nu va respecta acest angajament, „va suporta rigorile legii RPR”. La scurt timp după recrutare, Vasile Drăguț este pus sub observație, verificându-se activitatea sa și persoanele sale de contact. Constatările pe care le vor consemna agenții de securitate folosesc un limbaj caracteristic unui angajament formal, care însă nu a adus niciun rod securității care rapid își schimbă părerea despre Drăguț. Acesta este considerat inteligent, sincer și respectuos dar nu poate da rezultate pozitive întrucât profesorul Papu Edgar lângă care a fost recrutat „evită să discute cu el chestiuni care ne interesează și alte legături în mediul catolic nu are nefiind catolic precum nici în alt mediu bisericesc nefrecventând nicio biserică.” De aceea organele de securitate ajung la următoarea concluzie: în problema noastră nu are perspective de creștere.

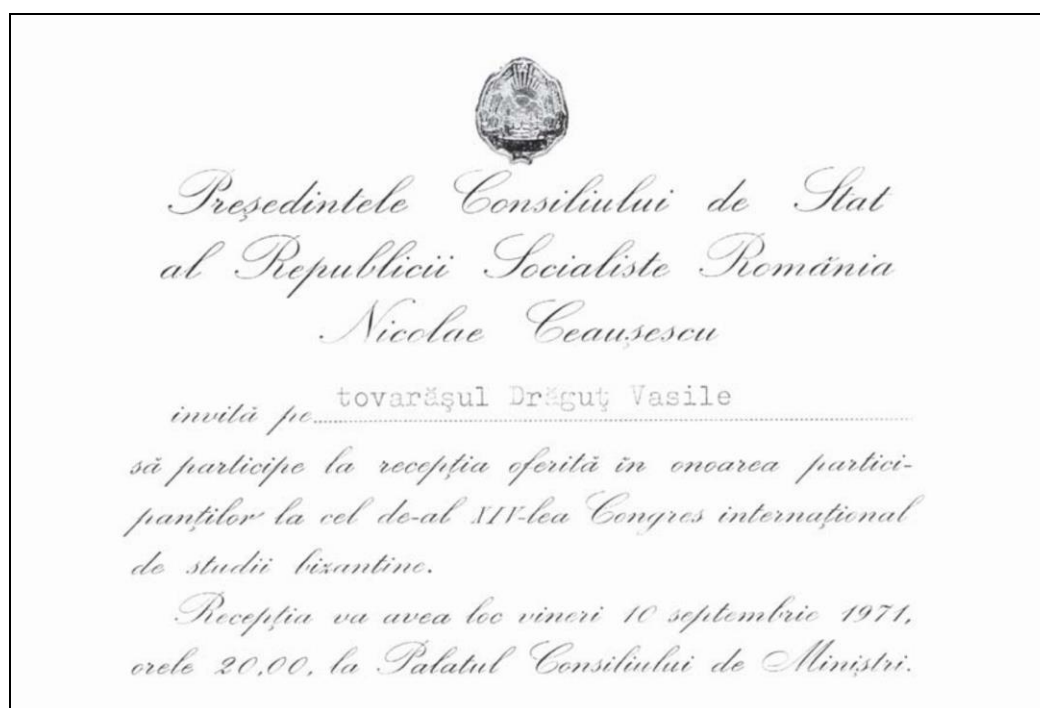

Foto: 4. Invitație (Apărută în Manuscriptum, Seria nouă 1/2016 ANUL XLV (177), p. 101, © Ruxandra Mihăilă).

În data de 2 ianuarie 1953 se realizează un raport de reactivizare a lui Drăguț pe atunci contabil la imprimeria CFR Filaret. Se precizează că, din dorința concentrării la Centrul de Instrucție al Artileriei de la Mihai Bravu, acesta nu a putut îndeplini munca contrainformativă pentru care fusese racolat. Ultimul raport din dosarul personal din data de 24 februarie 1957 este semnificativ pentru a descrie calitatea de „informator” a lui Vasile Drăguț. Dorința de reactivare ca agent în problema spionajului american, de data aceasta în problema Asociației Proamericane „Y.M.C.A.”, pornește cu o amânare din partea sus-numitului care avea de susținut examenul de stat. Locotenentul de securitate B. notează: „Menționăm că numitul

Drăguț Vasile cu această ocazie s-a declarat oarecum nemulțumit, invocând motivul că colaborarea sa cu organele noastre pe viitor l-ar împiedica să-și rezolve sarcinile pe linie profesională și totodată faptul că colaborează cu noi îi creează o neliniște sufletească știind că în tot timpul are o obligație în plus. Tot cu această ocazie am stabilit că posibilități de informare are suficiente, însă nu se vede din partea sa bunăvoință.” Este cât se poate de evident faptul că organele securității îl acuză pe Drăguț lipsa îndeplinirii sarcinilor pentru care fusese recrutat. Acesta găsește adesea mijloace de a se sustrage obligațiilor.

Tot B. consemnează: „După discuțiile purtate cu el cu această ocazie am stabilit să facem o întâlnire pe ziua de 15 mai și cu această ocazie i-am trasat să rezolve și o sarcină despre un element pe care noi îl cunoșteam. Aceasta cu scopul de a se vedea dacă într-adevăr este sincer și vrea să colaboreze cu noi.” La întâlnirea fixată Drăguț nu s-a prezentat fiind plecat în provincie iar după ce s-a reluat legătura sa stabilit o întâlnire în data de 15 iunie. „Cu această ocazie el s-a prezentat la întâlnire însă nu a adus niciun fel de material motivând că nu are timp să se ocupe de sarcinile pe care noi i le dăm și îi este foarte greu să ia legătura cu un element ce interesează organele noastre deși cunoaște acest element.”

„În concluzie putem să arătăm despre numitul Drăguț Vasile că acesta este un element închis, necomunicativ, nu-i place să mai aibă relații cu alte elemente din cartier ocupându-se în tot timpul de sarcinile ce-i revin pe linie profesională. Majoritatea timpului său liber și-l petrece în efectuarea unor lucrări de compoziție, cu caracter istoric, care nu-i permit să-și poată îndeplini sarcinile ce-i reveneau pe linia colaborării cu organele noastre. Față de cele mai sus arătate, propun ca susnumitul să fie ținut de către noi în continuare în supraveghere iar dosarul său personal să fie înaintat la M.A.I serviciul „C” pentru clasare.”

În concluzie putem spune că dosarul personal a lui Vasile Drăguț este unul întocmit în fragedă tinerețe datorită presiunilor făcute de oamenii regimului, apelând la secvențe din trecutul său din timpul liceului. Drăguț acceptă colaborarea constrâns de situație. Totuși, din anul 1951 până în anul 1957, rezultatele colaborării sunt două-trei pagini care includ mai mult deplasările lui Drăguț prin București și nici o declarație relevantă despre persoane terțe. Este evident că profilarea sa ca informator nu are loc, el neavând persoane împotriva cărora să facă declarații dușmănoase. Caracterizarea sa ca inteligent și șiret încă din fragedă tinerețe ne arată că acesta acceptă colaborarea pentru a evita consecințe negative în dezvoltarea profesională și socială construite pe interpretări eronate din trecut. Concluziile locotenentului B. evidențiază cât se poate de clar raportul dintre Drăguț și Securitate, calificându-l pe acesta ca nedoritor de colaborare, ca un om care nu-și îndeplinește obligațiile, orientat spre cariera profesională, perseverent și inteligent. Din dosarul personal prezentat nu apare niciun indiciu prin care am putea arăta că Drăguț dobândește avantaje din colaborarea impusă de Securitate.

Deși nu a colaborat cu Securitatea în sensul clasic, partea cea mai consistentă din dosar vizează tocmai urmărirea persoanei sale. Importanța activităților sale se reflectă în efortul depus pentru a-i urmări acțiunile îndeaproape, notând adesea cuvânt cu cuvânt convorbirile telefonice. Cel mai semnificativ element din viața lui Drăguț este tocmai abilitatea de a lucra în folosul artei lăsând falsa impresie de colaborare cu sistemul. Cercetarea meticuloasă a documentelor din arhiva securității fac din Drăguț un erou, care pentru contemporanii săi nu putea fi descifrat. Dezvăluirea modului său de operare ar fi însemnat nenumeroase pierderi și piedici în domeniul conservării patrimoniului artistic.

Transformarea Consiliului Culturii și Educației Socialiste, realizată prin decretul nr. 445/1977, a avut un impact profund în domeniul protecției și conservării artei din România. Acest eveniment semnificativ a avut loc atunci când guvernul a decis desființarea Direcției Patrimoniului Cultural Național. Ca urmare, cei 149 de profesioniști cu înaltă calificare din cadrul Direcției, care posedau o pregătire și experiență vastă în conservarea și restaurarea monumentelor, au fost dispersați în alte sectoare. Din păcate, această decizie părea să fie motivată politic mai degrabă decât bazată pe considerente profesionale sau strategice. În locul lor au fost desemnați persoane din oficiile județene, cărora le lipsea expertiza și experiența specialiștilor anteriori. Consecințele acestei decizii haotice au fost cumplite: lucrările de restaurare au fost amânate, clădirile istorice s-au deteriorat rapid, iar patrimoniul național s-a confruntat cu riscul unui declin ireversibil. În fața acestei situații sumbre, specialiști de renume în domeniul istoriei și patrimoniului, inclusiv academicienii, au fost obligați să ia măsuri. Acad. Emil Condurachi, acad. M.D. Pippidi, prof. dr. Vasile Drăguț, prof.dr. Hadrian Daicoviciu, acad. Răzvan Theodorescu, și alți câțiva, și-au exprimat public opoziția față de măsurile puse în aplicare. Argumentul lor principal a fost lipsa severă de eforturi în conservarea, restaurarea și promovarea reperelor istorice și artistice din octombrie 1977. Vasile Drăguț, în special, a evidențiat greutățile personale și profesionale cu care se confruntă cei afectați de aceste măsuri drastice și a pledat neobosit pentru reintegrarea lor în alte roluri în cadrul

instituțiilor pe care le supraveghea. El a jucat, de asemenea, un rol crucial în a face lumină și a recunoaște profesiile trecute cu vederea în România în anii 1970, cum ar fi cele ale istoricilor de artă și a restauratorilor de picturi murale. El a subliniat importanța vitală a diversității profesionale și a specializării în salvagardarea patrimoniului cultural al țării. Eliminarea Direcției Patrimoniului Cultural Național a ascuns un aspect supărător legat de finanțare pentru conservarea și restaurarea siturilor istorice, care fusese oprită din motive administrative și politice. Această oprire forțată a activității a avut consecințe pentru patrimoniul istoric. Planul ambițios de restaurare care a fost formulat pentru anii 1979 și 1980, plin de anticipări și promisiuni, nu a fost aprobat în timp util, ceea ce a dus la amânarea a numeroase proiecte. Suspendarea acestor eforturi de restaurare a contribuit la deteriorarea ireversibilă a multor monumente, dintre care unele se aflau în stare critică și necesitau intervenții urgente și complicate. Experții în domeniu au tras un semnal de alarmă, subliniind situația gravă a mai multor locații emblematice, precum Complexul Feudal din Câmpulung, județul Argeș; Ansamblul Roman Târziu din Niculitel, județul Tulcea; Cetatea de Baltă și Cetatea Dacică din Căpâlna, județul Alba; Ansamblul din Bistrița, județul Neamț; Biserica Sf. Nicolae Domnesc din Curtea de Argeș; Biserica Streisîngeorgiu din județul Hunedoara; Biserica Voroneț și Mănăstirea Putna din județul Suceava; Biserica Sf. Gheorghe din București; Biserica Hodoș-Bodrog din județul Timiș; și bisericile de lemn, printre multe altele. Există o listă extinsă de monumente care s-au confruntat cu provocări în eforturile lor de conservare și restaurare. În ciuda obținerii aprobărilor prin canale oficiale, multe dintre aceste structuri istorice nu au înregistrat, din păcate, niciun progres. Unele dintre monumentele cele mai frecvent și pasional menționate includ Ansamblul Văcărești din București, Cetatea Sucevei și cetățile dacice din Munții Orăștiei (Sarmizegetusa, Blidaru, Costești). Lupta pentru protejarea și conservarea patrimoniului național a devenit un efort anevoios și frustrant pentru cei implicați, întâmpinând obstacole birocratice și economice aparent insurmontabile.

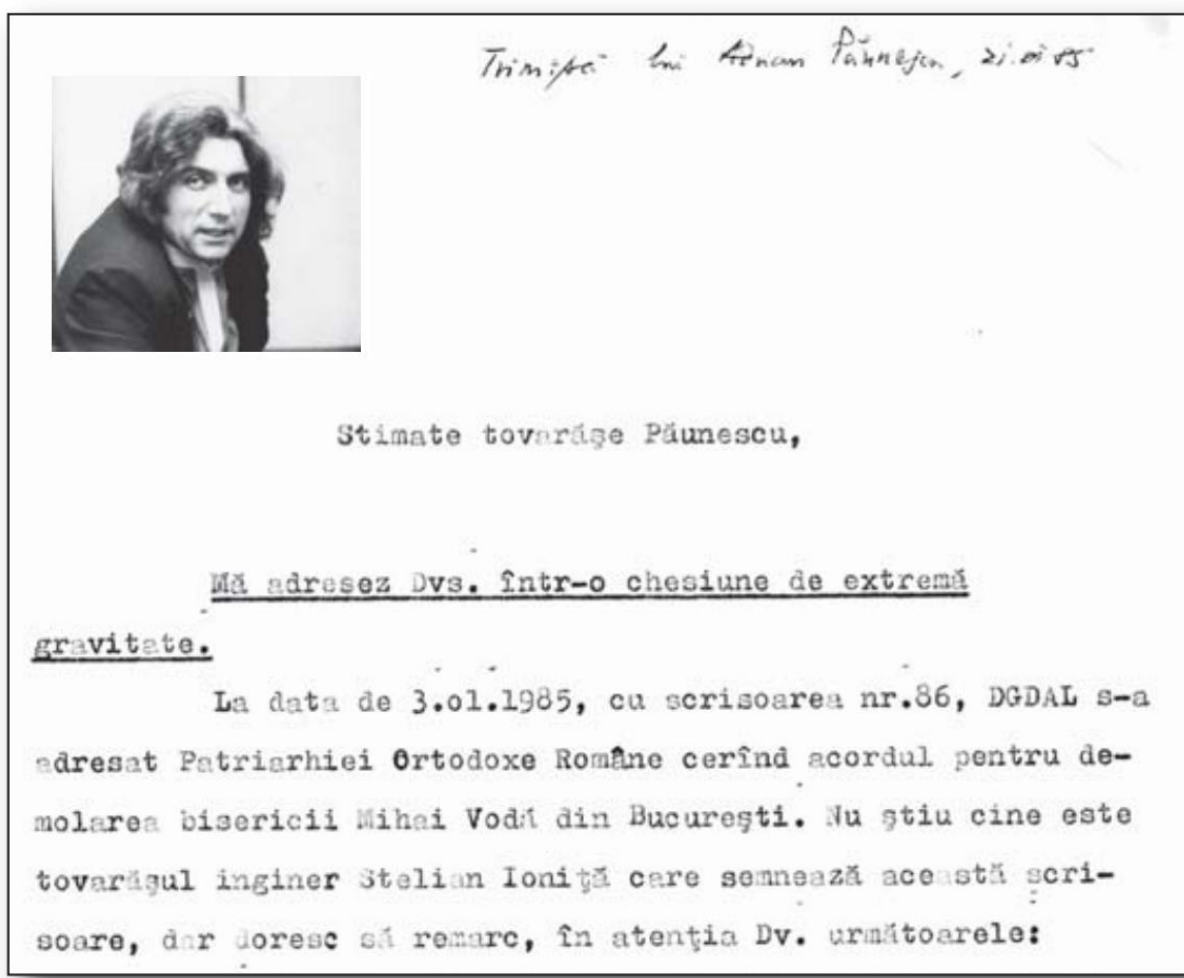

Foto: 5. Scrisoare către Adrian Păunescu (Apărută în Manuscriptum, Seria nouă 1/2016 ANUL XLV (177) © R.M.).

Vasile Drăguț îi scrie lui Adrian Păunescu pentru a îl informa despre sentința de demolare a bisericii Mihai Vodă din București. Scrisoarea conține un set de explicații istorice și tehnice care evidențiază valoarea ei pentru patrimoniu. „Despre cele relatate mai sus am informat și conducerea C.C.E.S., dar socot că în fața unor pericole de acest gen trebuie să se ia o atitudine hotărâtă. Nimeni nu are voie să se joace cu patrimoniul istoric și cultural al țării, încălcând legile și cele mai înalte principii ale respectului pentru ființa națională, despre care cu atîta înflăcărare ne vorbește cu fiecare prilej conducătorul Partidului și Statului.”²⁰ Formulările clare, ne indică o confruntare deschisă cu oamenii sistemului la nivelul anului 1985, Drăguț căutând susținere și în rândul oamenilor de cultură din alte ramuri de activitate.

În 1996, arhitectul Gheorghe Leahu a împărtășit în „Arta grafică” gândurile despre distrugerea ansamblului Mănăstirii Văcărești. Reflectând la o conversație pe care a avut-o cu Vasile Drăguț, fostul director al Direcției Monumentelor Istorice, Leahu, a descris impactul profund al acestui act de distrugere culturală de către cei de la putere. „Miercuri 5 decembrie 1984. Vasile Drăguț, de care mă leagă o aleasă prietenie, ultimul director al Direcției Monumentelor Istorice înainte de desființarea sa în 1977, mă primește seara, la el acasă. Stăm de vorbă înfricoșăți ore în șir despre acest nou și uluitor gest de incultură a puterii. Îmi dă două exemplare dintr-o broșură editată de Institutul de Studii Balcanice din Salonic, Grecia, unde în 1974 Vasile Drăguț a prezentat în fața unei întâlniri internaționale a istoricilor de artă referatul «Le Monastère de Văcărești, expression des relations artistiques Roumano-Greques». Broșura conține cele mai importante date privind construcția și valoarea de patrimoniu a mănăstirii și este însoțită de câteva fotografii remarcabile ale bisericii. [...august 1985] Echipa de restauratori s-a consultat cu prof. Vasile Drăguț, unul dintre cei mai devotați apărători ai Văcăreștilor, care le-a confirmat că toate speranțele s-au spulberat, se hotărâse «de sus» ca până la toamnă mănăstirea Văcărești să dispară.”²¹ Drăguț îi dăduse două exemplare ale unei broșuri de la Institutul de Studii Balcanice din Salonic, Grecia, care conținea raportul său despre relațiile artistice ale mănăstirii dintre România și Grecia. Broșura includea informații esențiale despre construcția mănăstirii și semnificația ei istorică, alături de fotografii uimitoare.

Preocupările specialiștilor au înfruntat un sistem politic care avea priorități diferite, determinându-i să recunoască necesitatea urgentă de a proteja cu orice preț aceste valori prin studiile și cercetările lor ample. În 1980, în timp ce un grup de specialiști din România formau o mișcare de protest la Paris, a luat ființă „Comisia pentru apărarea monumentelor istorice din România”, condusă de arhitectul român Matei Beldiman, care se stabilise definitiv în Franța din 1974. Impactul specialiștilor români a fost evident prin contribuțiile lor la emisiunile de la postul de radio „Europa Liberă”. Opiniile specialiștilor au fost transmise discret din interiorul țării, ajungând în atenția producătorilor de emisiuni care s-au concentrat pe aceste probleme, sensibilizând astfel publicul internațional și pe cei din România care au dorit să se alăture protestului intelectual. Această abordare directă și lipsită de ambiguitate nu a plăcut informatorilor sistemului politic românesc, fiind percepută ca o provocare directă la adresa partidului și a valorilor sale. Pentru a-și proteja identitatea, persoanele responsabile de partajarea informațiilor au ales să se identifice ca „Grupul de Supraveghere a Monumentelor Istorice”. Pentru a oferi o ilustrare a modului în care aceste informații au fost transmise postului de radio, vom cita documentul care a stat la baza emisiunii din 16 august 1981, de „Europa Liberă”. Emisiunea a fost realizată de criticul literar, Virgil Ierunca.

„Asediatorii patrimoniului au aruncat în luptă toate mijloacele și tacticile cunoscute, încercând sau abandonând pe rând, strategia promisiunii, a amăgirii, a violenței, a brutalității sau dimpotrivă, tactica indiferenței, refuzului și negației. Că partidul nu a făcut nimic pentru a înclina balanța în favoarea lui în confruntarea cu misticismul, în ambițioasa campanie de lichidare a unei concepții retrograde despre lume și viață, o dovedesc însăși soluțiile preferate în anumite crize decizionale, soluții aplicate în prezența sau absența unui organ de protecție, sprijinite de justificări economice sau dimpotrivă ignorându-le, operând la lumina zilei sau la miez de noapte. În fond, în această confruntare și-au dat examenul.”²²

Bătălia este în mod evident dezechilibrată, purtată de un grup mic de specialiști care încearcă să conteste un întreg sistem politic. Probabilitatea succesului lor este mică. Lupta pentru valorile naționale vine cu riscuri inerente. Dintre personajele marcante ale vremii, Vasile Drăguț a jucat un rol important în „Grupul de supraveghere a monumentelor”. Acesta a atras atenția Ministerului de Interne din cauza suspiciunilor semnificative în jurul numelui său. În calitate de membru al Comisiei Centrale a Patrimoniului Cultural

²⁰ Vasile Drăguț, *Scrisoare către Adrian Păunescu*, p. 205.

²¹ George Leahu, în *Arta Grafică*, 1996.

²² Virgil Ierunca, Emisiune Radio, Europa Liberă, 16. August 1981.

Național, Drăguț a avut acces neîngrădit la documentele referitoare la starea monumentelor istorice și a fost apelat frecvent la consultări de specialitate. El a deținut funcții de conducere în ICOMOS și ICCROM, organisme specializate ale UNESCO responsabile cu protejarea și restaurarea monumentelor istorice și artistice. Prin aceste afilieri, Drăguț a avut ocazia să se angajeze în numeroase călătorii în țările occidentale.

Acțiunile de protest din România au fost mult ajutate de conexiuni externe cu organizații și specialiști consacrați, care aveau o înțelegere profundă a nevoilor și provocărilor țării. Un exemplu al acestui sprijin a fost văzut în perioada 2–10 octombrie 1981, când postul de radio „Deutsche Welle” a raportat despre cel de-al XIX-lea simpozion anual al „Cercului de Studii Ardelene”, care s-a axat pe „Arta transilvăneană și protecția monumentelor istorice”. Deși conținutul acestor acțiuni a fost secret, acestea au demonstrat că a existat un interes semnificativ din exterior și o observare externă atentă a evenimentelor care se desfășoară în România. Cu toate acestea, situația în care se aflau specialiștii din țară nu era simplă. Sistemul a monitorizat cu atenție instituțiile de profil și angajații acestora. Indiferent de poziția lor, cercetătorii au fost nevoiți să treacă printr-o analiză amănunțită a muncii lor, inclusiv articole și publicații științifice, pentru a se asigura că se aliniază la ideologia sistemului. Acest proces a implicat un anumit nivel de cenzură a conținutului. Fiecare autor trebuia să-și prezinte descoperirile într-un mod care să se potrivească cu limbajul și idealurile vremii, asigurându-se că aspectele pozitive și laudele aduse sistemului nu sunt trecute cu vederea. Cei aflați în funcții de conducere în cadrul acestor instituții au fost selectați de sistemul și, în consecință, s-au confruntat cu dilema etică de a acționa delicat între cooperarea cu sistemul și protejarea instituțiilor care garantau succesul în lupta de apărare a patrimoniului. În mijlocul acestei situații dificile, întâlnim prezența lui Vasile Drăguț, care până în anul 1986, timp de peste 20 de ani a reușit să acționeze din umbră împotriva abuzurilor culturale din partea sistemului.

O confirmare suplimentară a acțiunilor lui Drăguț pentru protejarea patrimoniului este semnată de Caterina Preda care în urma studierii dosarelor din arhivă consemnează: „O notă din iulie 1986 cere «întreprinderea unor măsuri de verificare» ale lui Vasile Drăguț pentru că are rude în străinătate în Elveția și «întreține relații cu străinătatea» unde se deplasează frecvent în calitate de membru în organele colective de conducere ale ICOMOS și ICCROM, organe specializate ale UNESCO pentru protecția și restaurarea monumentelor istorice și de artă. Planul de măsuri din 1 august 1986 are ca rațiune faptul că unele informații din domeniul patrimoniului cultural-național «se scurg în mod clandestin peste hotare» și sunt discutate, de exemplu, în emisiuni ale Europei Libere, așa cum a fost cazul cu memoriul din 1985 privind demolarea ansamblului arhitectonic Văcărești semnat de Pippidi, Grigore Ionescu, Vasile Drăguț, Dinu Giurescu, Radu Popa, Răzvan Theodorescu, A. Trișcu. Cel bănuț este Vasile Drăguț ca membru al Comisiei Centrale a Patrimoniului Cultural Național. Se recomandă «contracurarea propagandei ostile desfășurate în exterior» privind protejarea patrimoniului și popularizarea unor măsuri pentru conservarea și restaurarea monumentelor. De asemenea, se recomandă «influențarea pozitivă» a lui Drăguț pentru a adopta o atitudine constructivă și a realiza o contrapropagandă și promovare a intereselor țării, precum și identificarea și verificarea suspjecțiilor și a celor din străinătate susceptibili de a folosi informații despre patrimoniu în propaganda ostilă”²³. Confirmate în timp, acțiunile lui Drăguț au fost reale lupte pentru apărarea patrimoniului. Din punct de vedere moral, funcțiile deținute îl obligau la acțiuni concrete care avea vizibilitate în rândul specialiștilor, și totuși se desfășurau umbrite de aparenta colaborare cu organele statului. Judecata asupra vieții lui Drăguț poate fi făcută doar documentând faptele sale printr-o imagine cât se poate de completă. Aici se încadrează memoriile adresate instituțiilor statului în nume personal, și în colectiv, acțiunile de restaurare, strategia de mediatizare a monumentelor astfel încât ele să fie plasate în atenția publică, interesul pentru colaborarea interdisciplinară și nu în ultimul rând protejarea și formarea a noi specialiști în domeniu care să întărească prin număr și cunoaștere colectivul celor aflați în această luptă. Vasile Drăguț se remarcă ca manager bun al unor probleme dificil de enunțat într-o perioadă în care libertatea avea un cu totul alt sens decât astăzi. Cunoșcându-l mai bine, chiar și cei mai înrăiți critici ai săi vor recunoaște în acțiunile sale un sens nobil, desprins din dragostea pentru artă manifestată încă din fragedă tinerețe, observând că în toate acțiunile sale lipsesc argumentele unui interes egoist. Funcțiile înalte ocupate ar fi putut să îi asigure un trai comod și o pasivitate care să le permită organelor politice să acționeze în voie. În cazul lui Drăguț constatăm însă că funcțiile sunt pârgھیile prin care în această luptă inegală își caută izbândă.

²³ Caterina Preda, *Drăguț și arhivele CNSAS*, în *Manuscriptum, Seria nouă 1/2016 ANUL XLV (177)*, p. 353.

[teleramă 1975]

11953 ptt r

11931 tb buc r

către direcția patrimoniului cultural național
București str. Enăchiță Văcărescu nr. 16

ref 160 din Timișoara unu nr. 5515 108 7 12 1140

978

personal și în numele membrilor adunării eparhiale și arhiepiscopiei Timișoara și Caransebeșului întruniți în sesiune anuală de lucru astăzi 7 decembrie vă aducem sincere mulțumiri pentru strădaniile ce depuneți în acțiunea patriotică de restaurare și valorificare a monumentelor bisericesti istorice și de artă din banat stop vă asigurăm totodată că vom continua strânsa colaborare cu dumneavoastră pentru atingerea tuturor obiectivelor trasate de înalta cîrmuire a țării și că în spiritul Legii de ocrotire a patrimoniului cultural al Republicii Socialiste România vom proteja și păstra în cele mai bune condițiuni bunurile ce deținem +

Nicolae mitropolitul Banatului

Col v 16 7 1507 1715 +

Foto: 6. Mitropolitul Banatului, telegramă publicată în Manuscriptum p. 297.

Dovezile acțiunilor întreprinse de Drăguț sunt multe, și prin claritatea lor ne conving de o dedicare sinceră în scopul protejării bunurilor naționale. Tereza Sinigalia, una din studentele lui Drăguț îl descrie astfel: „...Și mai era ceva, ceva ce nu are nicio legătură cu didacticismul obișnuit: lecția vie a exemplului afirmării prin Faptă. Pentru Vasile Drăguț, a fi om însemna în primul rând a făptui, iar căile împlinirii acestui deziderat erau multiple. Una dintre ele, poate cea mai importantă în definirea personalității sale, era lupta: lupta angajată, pentru care fusese dăruit cu energie, voință, perseverență, curaj; lupta pentru un gând, pentru o idee mare și generoasă, pentru a apăra sau a salva un monument, pentru a ajuta un om valoros sau pur și simplu unul aflat în lipsă sau în suferință fizică ori morală, luptă într-o bine, frumos, într-o cinste și demnitate.”²⁴

Concluzii

Cunoștințele lui Drăguț sunt apreciate în diversele domenii ale artelor conexe precum arhitectura. Abilitățile sale de protector al patrimoniului alături de cunoștințele vaste și cunoscuta sa pasiune pentru arhitectură îi conferă un statut de autoritate, apreciat de colegi și colaboratori. În contextul celor spuse, amintim faptul că arhitectul român Constantin Joja îi scrie lui Drăguț următoarele: „... dumneata ești singura voce autorizată și eficientă să readuci în adevărul culturii noastre o mentalitate artificială, pe cât de veche, pe atât de înrădăcinată, așa cum ai făcut-o pentru cultura medievală religioasă și civilă. Reașezarea în spațiul

²⁴ Tereza Sinigalia, *Vasile Drăguț 1928–1987*; SCIA, Seria Artă plastică, Tom 35, 1988.

autentic al culturii noastre va fi cel mai important act de cultură, pe care nimeni dintre iluștrii oameni de cultură nu l-a încercat. În speranța că vei putea lămurii nu numai pe arhitecți ci și corpul administrativ în această ultimă respirație a spațiului autentic românesc, ultimul din toată țara, rămân al dumatăle C. Joja”.²⁵ Vasile Drăguț, a fost primul din Institutul de Istoria Artei care a înțeles și sprijinit atât moral cât și prin intermediul revistei „Arta” pe Joja în inventarea arhitecturii urbane tradiționale, proiectarea „Hanului lui Manuc” și restaurarea zonei „Curtea Veche” de asemenea, l-a susținut, alături de alți critici și istorici de artă, lămurind marea masă a arhitecților români care doreau să se afirme cu realizări de arhitectură modernă, de necesitatea de a salva aceste spații arhitecturale autentice. Joja i se adresează lui Drăguț pornind de la premisa că nu există o arhitectură civilă autentică românească și că construcțiile ecleciice, neoclasice și neogotice de la început de secol XX trebuie păstrate, făcând aluzie la călătoria lui Drăguț în Veneția în care remarcase că împănările arhitecturii moderne au creat stridente inadmisibile în ansamblurile vechi.

Viața lui Drăguț este un exemplu pentru forța pe care o poate avea condeiul. Cuvintele sale cântăreau greu, opinia sa schimbând destinul unor monumente, iar succesele inspirau noi generații de „luptători” în acest proces de cercetare, relevare și salvare a tezaurului artistic de pe teritoriul României. Numele Drăguț, rămâne un reper important în domeniul cercetărilor mai ales pentru precizia și frumusețea descrierilor artelor din epoca medievală care constituiau o premieră conceptuală atât în perspectiva abordării în ansamblu ale celor trei regiuni – Țara Românească, Moldova și Transilvania – cât și din punct de vedere al documentării. Drăguț vizitase fiecare monument în mod personal, notând pe file de caiet tainele deslușite a unor meșteșuguri de mult uitate, dând viață și voce operelor de artă. Mai mult de atât, el se include în procesul existenței fiecărei opere, militând pentru o redimensionare valorică în percepția socială și totodată în percepția organelor administrative. Viața sa, prin volumul operei, ne convinge de o reală dedicare în procesul de conservare și renovare. „Omul acesta nu a fost perfect, cum niciunul dintre noi nu este, dar după părerea mea el a avut o energie constructivă instituțional excepțională și a făcut mult din tot ce se putea face pe atunci pentru binele patrimoniului național.”²⁶ Vasile Drăguț rămâne pentru cei care se apropie de moștenirea sa un exemplu demn de urmat, un iubitor al artelor care dedicându-se pe sine a reușit să prelungească existența unor monumente în timp. Misterul morții sale la vârsta de numai 59 de ani, analizat în contextul acțiunilor sistemului comunist de dinainte de 1989, rămâne pentru mulți dovada unei lupte duse până la capăt. Profesor, manager abil, iubitor împătimit al artelor sau poate chiar erou, Vasile Drăguț rămâne un nume prin care monumentele istorice își povestesc istoria. „Nu cred că monumentele istorice ale României au avut de multe ori apărători mai devotați și mai cutezători decât Vasile Drăguț, care, în trecerea sa de câțiva ani la cârma unei instituții naționale dedicate protejării semnelor de naștere ale trecutului, i-a dat acesteia un înțeles și o noblete ce nu se pot uita.”²⁷ scria academicianul Răzvan Theodorescu.

Revista *Arta* rămâne în mâna celor care o administrează o armă de apărare a valorilor artistice naționale. Asemenea ei, numărul din revista *Manuscriptum* dedicat lui Vasile Drăguț, realizat prin grija doamnei Ruxandra Mihăilă, expune o parte a celor mai importante documente din arhiva personală a lui Drăguț, mărturiile unei vieți în slujba artei, fără de care o cunoaștere mai aprofundată nu ar fi fost posibilă. Drăguț se numără printre cei care prin opera literară realizată, contribuie și astăzi la conservarea și reprezentarea la nivel înalt al operelor de artă. Înzestrat cu o pasiune profesională cu totul specială, acesta oferă tuturor activităților sale o latură importantă în îndeplinirea vocației de a cerceta, consemna și sintetiza informații de mare valoare făcându-le accesibile publicului larg printr-o serie de publicații în diferite reviste de specialitate, lucrări de mici dimensiuni, dar și opere de sinteză ample care și astăzi fac parte din literatura de specialitate fundamentală, Esențială în formarea tinerei generații de specialiști. Vasile Drăguț este un personaj a cărui activitate combină mai multe forme ale aceleiași pasiuni, care manifestată prin diferite funcții se concentrează asupra unui scop clar definit, uneori greu de înțeles din perspectiva celor care îi sunt contemporani. Astăzi, privind înapoi spre o operă care însumează mii și mii de file, fotografiile și secvențe video dedicate artei, putem vorbi cu certitudine despre o viață a cărei moștenire a devenit ea însăși parte din patrimoniu.

²⁵ Constantin Joja, *Armoniile plastice ale vechilor cartiere*, în *Manuscriptum*, Seria nouă 1/2016 ANUL XLV (177), p. 183.

²⁶ Magda Cârneci, *Omul acesta nu a fost perfect*, p. 109.

²⁷ Răzvan Theodorescu, în *Arta*, an XXXIV, nr. 11/1987.